

РОЛЬ ГРУПОВОЇ ДИНАМІКИ В ПРОЦЕСАХ ОСТРАКІЗМУ

Ющишина Лариса

Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк

У сучасних умовах глобалізації остракізм набуває нових форм і проявів, що зумовлено зміною соціокультурних контекстів і розширенням меж комунікації.

Словник іншомовних слів трактує поняття остракізм як «різкий осуд кого-, чого-небудь, гоніння на когось, щось» [1, с.408].

Остракізм, або процес відторгнення індивіда з групи, є складним феноменом, який часто пов'язують із порушенням соціальних норм або поведінковими відхиленнями. Однак причини та наслідки остракізму часто є результатом взаємодії між членами групи, що робить важливою роль групової динаміки в цьому процесі.

Перші наукові дослідження остракізму пов'язані з вивченням його соціально-психологічних аспектів та механізмів соціального контролю. Вони фокусувалися на тому, як остракізм використовується групами для підтримання внутрішніх норм, контролю поведінки членів та усунення осіб, які не відповідають груповим очікуванням. Поступово дослідники почали звертати увагу на психологічні наслідки остракізму для виключених осіб, його вплив на самопочуття, соціальну адаптацію, розвиток деструктивної поведінки та загальне психологічне здоров'я.

Аналіз впливу групової динаміки на виникнення та розвиток процесів остракізму, а також виявлення механізмів, через які динаміка всередині групи сприяє цьому явищу, дозволяє глибше зрозуміти, як соціальні норми, ієрархічні структури та рівень згуртованості впливають на поведінку учасників у ситуаціях виключення.

Сьогодні дослідженням особливостей поняття остракізму як різновиду соціальної ізоляції займається ряд науковців, зокрема В. Назаревич [2; 3], А. Полішук [4], Кулик А. [5] та ін. Вивчення цих аспектів допомагає виявити, як груповий тиск, підтримка лідера та схильність до колективної думки можуть підштовхувати до посилення остракізму, а також показати, як групова динаміка може бути використана для запобігання виключенню шляхом створення більш толерантного та відкритого середовища для всіх учасників.

Аналіз численних публікацій із проблем остракізму свідчить про його багатогранний вплив на психологічний стан особистості та соціальну динаміку груп. Дослідження охоплюють такі аспекти, як

вплив остракізму на самооцінку, емоційну стабільність та схильність до ізоляції або агресії у виключених індивідів. У багатьох роботах підкреслюється, що остракізм може призводити до розвитку деструктивних моделей поведінки, таких як протест, виклик, прагнення помсти або навпаки – пасивність та уникнення. Багато досліджень також звертають увагу на роль групових чинників – згуртованості, лідерства та норм, які можуть як посилювати, так і запобігати процесам виключення. Вивчення цих процесів допомагає розробити стратегії для створення більш толерантного середовища, яке зменшує ризики остракізму та його негативних наслідків.

Кожна людина має потребу належати до групи, що обумовлено інстинктом виживання та самозбереження. Внаслідок цього індивід розвиває підвищену здатність розпізнавати сигнали неприйняття з боку групи чи окремих її членів. Отже, відторгнення з боку групи стає загрозливою ситуацією для особистості і слугує основою для формування почуття невпевненості в собі.

Для ідентифікації досліджуваних осіб важливим є аналіз показників комунікативних зв'язків та виявлення ознак деструктивних особистісних тенденцій. Ці характеристики дозволяють не лише розпізнати потенційні ризики соціального виключення, а й зрозуміти, як певні типи комунікації або особистісні деструкції сприяють розвитку остракізму. Зокрема, низький рівень соціальної взаємодії чи відсутність підтримки в групі може сигналізувати про початок ізоляції, тоді як деструктивні тенденції, як агресивність чи надмірна самокритичність, можуть підсилювати сприйняття індивіда як «чужого» та посилювати процеси виключення.

Проте центральну роль у виникненні остракізму відіграють норми групи. Як тільки індивід починає демонструвати поведінку, що суперечить цим нормам, група може ініціювати процес його виключення. Цей механізм підтримує соціальний порядок і забезпечує відповідність членів групи її основним цінностям та очікуванням.

Процеси остракізму проходять через кілька фаз: ініціацію, ескалацію та виключення. Ініціація зазвичай починається з виокремлення «винного» члена групи, коли одна особа або група осіб починає ідентифікувати порушення норм. На етапі ескалації інші члени групи приєднуються до критики або ігнорування індивіда, а на завершальному етапі – виключенні – індивід стає об'єктом систематичного ігнорування або ізоляції.

Групи використовують остракізм як механізм соціального контролю для підтримання своєї стабільності. Це дозволяє їм виключати або

коригувати поведінку індивідів, яка загрожує їхній гармонії. Показовим є те, що цей процес часто носить підсвідомий характер, а його учасники діють на основі групових імпульсів та емоцій, а не раціонального аналізу.

Тому остракізм може мати серйозні наслідки як для самого індивіда, так і для групи. Для індивіда це часто призводить до зниження самооцінки, розвитку тривожності та ізоляції, у деяких випадках – до порушення психологічного здоров'я. Група, своєю чергою, ризикує зменшити свою відкритість до нових ідей та опинитися в ситуації групової одностайності, що може негативно позначитися на її адаптивності та інноваційності.

Таким чином, групова динаміка відіграє значну роль у процесах остракізму, виступаючи як каталізатор цього явища. Дослідження цього питання дозволяє глибше зрозуміти механізми соціального контролю та міжособистісного впливу, а також допомагає визначити, як підтримувати здоровий соціальний клімат у групі.

Подальше вивчення цієї проблеми передбачає глибший аналіз поняття остракізму, його впливу на розвиток деструктивної поведінки, а також дослідження механізмів подолання цих процесів і аналіз індивідуальних особистісних рис, що впливають на здатність виходу із ситуації соціального відторгнення.

1. Биби́к С. П., Сьота́ Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / За ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.

2. Назаревич В. В. Остракізм як передумова булінгу. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 6. Т. 1. С.70–77. URL: http://tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/6_2019/part_1/17.pdf

3. Назаревич В. Визначення остракізму в системі наукових понять. *Humanitarium*. 2019. Том 42, Вип. 1. С.110–119. URL: <https://doi.org/10.31470/2308-5126-2019-42-1-110-119>

4. Поліщук А. Остракізм як соціально- комунікаційна технологія та її відображення у «вершниках» Арістофана. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2022. № 23. С.309–324. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.23.12.2022.50>

5. Кулик А. Остракізм, заздрість і сучасність. *Інтернет-видання «ПолітКом»*. 2021. URL: <https://politcom.org.ua/ostrakizm-zazdrist-i-suchasnist>